

TYÖHÖN LIITTYVÄT MUUTTOMOTIIVIT menettäneet merkitystään Pohjoismaissa Suomea lukuun ottamatta

Vesa Virtanen

Suomessa ei suhtauduta kovin myönteisesti muuttoon työn perässä: oikeutta jäädä omalle kotipaikkakunnalle puolustetaan täällä voimakkaammin kuin muissa Pohjoismaissa. Suomalaisilla on myös muita useammin halua muuttaa maalle.

Työhön liittyvät muuttomotiivit ovat Pohjoismaissa Suomea lukuun ottamatta menettäneet merkitystään 1950- ja 1960-luvuilta alkaen. Tärkeimpiä muuton syitä ovat olleet ja ovat edelleen – myös Suomessa – sosiaaliin syihin liittyvät tekijät: norjalaiset ja suomalaiset muuttivat muita pohjoismaalaisia useammin lähemmäs sukulaisia ja ystäviä. Tämä käy ilmi vuosituhannen vaihteesta tehdystä pohjoismaisesta tutkimuksesta.

Työttömyyden tai työpaikan saamisen takia muuttaneiden osuudet supistuivat 1990-luvulla verrattuna 1950- ja 1960-lukuihin muualla paitsi Suomessa, jossa työn perässä muuttaneiden osuus kasvoi 1990-luvulla aikaisempaan verrattuna. Muuttoissa valtavirtaan eli maaseudulta kaupunkeihin suomalaiset erosivat muista pohjoismaalaisista siten, että työn perässä muuttajia oli muita maita selvästi vähemmän. Valtavirrasta poikkeavasti eli pieniin taajamiin ja maaseudulle muutettiin elämäntilanteen ja sosiaalisten syiden takia Ruotsissa, Norjassa, Islannissa ja Suomessa; Tanskassa taas ympäristöön liittyvät tekijät nousivat vahvimmin esiin.

Erilaiset ympäristöön liittyvät muuttomotiivit (halu vaihtaa ympäristöä, asunnonvaihto) ovat olleet Tanskassa, Norjassa ja Islannissa merkittäviä kauemmin kuin Suomessa. Halu vaihtaa

asuinympäristöä Suomessa oli selvästi harvinaisempaa kuin muissa Pohjoismaissa 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa. Tosin täälläkin asuinmuuttojen osuus näyttäisi kasvaneen.

Työn takia muuttamiseen suomalaiset ja tanskalaiset suhtautuivat yleensä nuivemmin kuin norjalaiset, ruotsalaiset ja islantilaiset.

Työttömät jäävät helpommin paikoilleen

Suomalaiset, norjalaiset ja tanskalaiset valitsivat muita useammin paikkakunnalle jäämisen joutuessaan työttömiksi; ruotsalaiset taas valitsivat muita useammin koulutuksen asuinpaikkakunnallaan. Yhtenä selityksenä tutkijat pitivät sitä, että työllisyyskoulutus on yleisesti hyväksyttävä ja laajempaa Ruotsissa kuin muissa maissa.

Työmarkkinoiden tarjoamat työllistymismahdollisuudet näyttivät menettäneen merkitystään muuttomotiiveina aikaisempaan verrattuna: ihmiset tekivät muuttopäätöksiä yhä useammin muistakin syistä.

Ihmiset muuttivat kohti parempaa elämää

Useimmat muuttivat vapaasta tahdostaan: kohti parempaa elämää (ks. Virtanen 2003 a). Kahdeksan kymmenestä pohjoismaisesta muuttajasta kertoi muuton parantaneen elämäntilannettaan. Myönteisimmän muuttamiseen paikkakunnalta toiselle suhtautuivat islantilaiset ja kielteisimmän norjalaiset ja suomalaiset. Suomessa ja Islannissa muuton vapaaehtoisuus oli jonkin verran muita Pohjoismaita vähäisempää. Islannissa 75 prosenttia ja Suomessa 65 prosenttia muutoista luokiteltiin vapaaehtoisiksi.

Vapaaehtoiseksi muutoksi laskettiin tässä vertailututkimuksessa kaksi myönteisintä vaihtoehtoa seitsemästä mahdollisesta, mikä osin selittää havaitut erot. Vaihtoehdot olivat: en muuttanut lainkaan mielelläni = 1, (2, 3, 4, 5, 6) 7 = muutin erittäin mielelläni sekä muuttopäätös oli erittäin vaikea = 1, (2, 3, 4, 5, 6) 7 = erittäin helppo.

Pohjoismaalaiset olivat aika tyytyväisiä siellä, minne he muuttivat

Yhdeksän kymmenestä pohjoismaalaisesta oli lopulta tyytyväinen muuttopaikkakuntaansa. Suomessa ja Ruotsissa oltiin muita hieman tyytymättömiä. Ruotsin ja Norjan isoissa kaupungeissa (etenkin keskustoissa) asuvat olivat tyytyväisimpiä asumiseensa. Suomessa keskisuurten kaupunkien keskustojen ulkopuolella oltiin asumiseen keskimääräistä tyytyväisempiä. Erot olivat kuitenkin pieniä.

Pieniin taajamiin muuttaneet suomalaiset olivat tyytyväisempiä asuinpaikkaansa (kuntaansa) kuin maaseudulle jääneet. Muissa Pohjoismaissa muuttaneet olivat asuinalueeseensa yleensä tyytymättömiä kuin asuinpaikkakunnalleen jääneet; Suomessa ei paikallaan pysyneiden ja muuttaneiden välillä ollut juurikaan eroa.

Nuoret muuttivat kaupunkeihin; ikääntyneitä enemmän maallemuuttajissa

Pohjoismaista vertailuaineistoa koonneiden tutkijoiden mukaan nuoret muuttivat Ruotsissa, Tanskassa ja Suomessa kaupunkiseuduille. Maaseudulle muuttajat olivat keskimäärin hieman iäkkäämpiä. Norjassa ja Islannissa näitä eroja ei ollut juuri havaittavissa (Malmberg – Westin – Lundholm – Garvill 2002). Suomessa, Norjassa ja Tanskassa maaseudulle muuttajien keskuudessa oli lapsiperheitä enemmän kuin Ruotsissa. Suomessa ja Tanskassa pendelöinti eli työssäkäynti asuinpaikkakunnan ulkopuolella ei ollut niin tavallista kuin muissa Pohjoismaissa.

Suomalaisten nuorten ja opiskelijoiden muuttokäyttäytyminen poikkesi muista Pohjoismaista: kun muissa Pohjoismaissa nuoret muuttivat opiskelemaan ja asumaan isojen kaupunkien keskustoihin,

LAAJA POHJOISMAINEN VERTAILU

POHJOISMAISIA kaupunki- ja maaseutumuuttajia vertailtiin laajaan 16 000 henkilön otokseen perustuvassa kyselyssä. Vastausprosentti oli korkein Suomessa (68 %), sitten Tanskassa (60 %), Ruotsissa (58 %), Norjassa (56 %) ja alhaisin Islannissa (47 %). Tutkimus tehtiin yhteistyössä Pohjoismaisten tilastokeskusten kanssa vuosien 1999–2001 aikana (ks. aineistonkuvaus Hyvinvointikatsaus 2/2003, 55).

Kaupunki- ja maaseutumuuttajat sekä paikallaan pysynyt verokkiväestö poimittiin Pohjoismaiden tilastokeskusten väestötietojärjestelmästä. Muuttamisella tarkoitettiin tässä kolmen viimeisen vuoden aikana kuntien välillä muuttaneita. Kysely sisälsi myös retrospektiivisiä muuttohistoriatietoja. Maa-aineistoja on yksityiskohtaisemmin analysoitu myös Suomessa (Virtanen 2003a, b, c, d).

Maavertailussa ei kovin yksityiskohtaiseen analyysiin ole mahdollisuutta. Pohjoismainen vertailu ositteineen (muuttaja – ei-muuttaja, maaseutu – kaupunki, muuton suuntautuminen ja muut muuton ikäspesifit taustat) tekevät aluerakenteeltaan toisistaan poikkeavien Pohjoismaiden maassamuuton vertailun monisyiseksi ja -ulotteiseksi.

Suomalaisten vastaamistapa saattaa korostaa eroja liikaa

Suomalaisten muista pohjoismaisista vastaajista poikkeava tapa vastata kyselytutkimukseen yhdessä aineiston tulkinnessa tehtyjen rajausten kanssa selittänevät osan havaituista eroista (Virtanen 2003). Muun muassa arvo- ja mielipidekysymyksissä suomalaiset muuttajat eivät näyttäneet valitsevan ääri vaihtoehtoja (erittäin mielellään, äärimmäisen tärkeä, erittäin helppo, täysin samaa mieltä) siinä määrin kuin esimerkiksi ruotsalaisvastaajat tekivät. Suomalaiset välttivät esimerkiksi seitsenosioisen skaalan ääriarvoja 1 ja 7. He valitsivat mieluummin välivaihtoehdot 2, 3, 5 tai 6. Suomalaiselle ”hyvin tärkeä” lienee lähellä ruotsalaisten ”äärimmäisen tärkeää”, jonka he suomalaisia selvästi useammin valitsivat arvoja koskevien väitteiden kohdalla. Myös ”vastoin minun arvojeni” -vaihtoehtoa suomalaiset välttivät.

Pohjoismaisessa analyysissä käytettiin esimerkiksi tyytyväisyyttä tai tyytymättömyyttä kuvaamaan seitsenosioisen vastauskaalan kahta äärimmäistä arvoa, jolloin jakaumat painottivat ääriarvoja. Suomalaisen vastausjakaumat olivat tasaisemmin jakautuneita eri vaihtoehtojen kesken. Vastaamistapaeroavuuksia pitäisikin tutkia tarkemmin.

Suomessa isojen kaupunkien keskustoihin muutettiin pikemminkin työn takia. Tutkimuksen tekijät arvelevat tämän johtuvan korkeakoulujemme muita Pohjoismaita voimakkaammasta hajasijoituksesta.

Oman kunnan tulevaisuus huolestutti

Tanskassa ja Suomessa oltiin muita pessimistisempiä oman asuinkunnan tulevaisuuden suhteen, etenkin pienillä maaseutupaikkakunnilla; myös pikkukaupunkien vastaajat (alueella asuvat ja sinne muuttaneet) suhtautuivat muita pessimistisemmin kunnan tulevaan kehitykseen. Tulevaisuus usko oli voimakkain Pohjoismaiden isoissa kaupungeissa ja heikoin pienissä kaupungeissa, taajamissa ja maaseudulla. Norjalaiset suhtautuivat yleisesti ottaen luottavaisesti kuntiensä tulevaisuuteen.

Vain Suomessa laajaa maallemuuttohalua

Suomalaisten vastaukset sopivimmasta asuinpaikasta erosivat muista Pohjoismaista merkittävästi. Nykyisen kunnan mieluisimmaksi kotipaikakseen valitsi muissa Pohjoismaissa tuplasti useampi kuin Suomessa: tätä mieltä oli muissa Pohjoismaissa 44–49 prosenttia vastaajista, Suomessa vain 23 prosenttia vastaajista. Kotiseudulle jäämisen oikeutta puolustettiin kuitenkin vahvimmin juuri Suomessa.

Suomalaiset halusivat asua maaseudulla selvästi muita pohjoismaalaisia useammin. Ruotsalaisvastaajista niin halusi kahdeksan, tanskalaisista neljä, norjalaisista kahdeksan ja islantilaisista kuusi prosenttia. Suomalaisista maalle muuttoa harkitsi lähes 23 prosenttia.

Muuttotilastot murheellisia – ihmiset tyytyväisiä?

Kaikissa Pohjoismaissa muutettiin lähinnä vapaasta tahdosta, kohti parempaa elämää. Lähes kaikki olivat tehneet omaehtoisen muuttopäätöksen. Ongelmat, joihin Pohjoismaissa törmättiin arkipäivän tilanteissa, olivat yhteydessä asuinalueen olosuhteisiin. Useimmat muuttajat olivat muuttopäätöksensä kuitenkin tyytyväisiä.

Suomalaiset erottautuivat pohjoismaisessa vertailussa vain marginaalisissa – vaikkakin merkille pantavissa – seikoissa. Suomessa esiintyi vastentaitoisuutta muuttamiseen. Suomalaiset eivät itse ohjanneet muuttojaan siinä määrin kuin muut pohjoismaalaiset. Työn ja leivän perässä muuttaminen korostui Suomessa asumistason kohentamisen ja ympäristöseikkoihin perustuvien muuttojen sijaan. Usko asuinkunnan tulevaisuuteen horjui monilla paikkakunnilla. Tyytyväisyys omaan asuinkuntaan ei uudelle asuinpaikkakunnalle muuttaneiden keskuudessa ollut muiden Pohjoismaiden tasolla. Lisäksi suomalaiset halusivat muuttaa maalle selvästi muita pohjoismaalaisia useammin.

Maassamuuton ensisijaiset arviot olivat kuitenkin suomalaisten kohdallakin myönteisiä: Yhä useampi muutti kohentaakseen asumistasoaan ja elinympäristöönsä. Selvä enemmistö oli tyytyväinen muuttoonsa ja uuteen asuinalueeseensa. Suurin osa vastaajista uskoi edelleen oman, pienemmän kunnan tulevaisuuteen ja halusi asua siellä jatkossakin. Suurin osa halusi asua kaupungeissa jatkossakin. Ja suurin osa ihmisistä ei ollut ylipäätään muuttamassa mihinkään!

Tutkijat toteavatkin raporttinsa lopuksi paradoksaalisesti: muuttotilastot ovat murheellista luetavaa, mutta ihmiset näiden lukujen takana ovat tyytyväisiä. □

Kirjoittaja on erikoistutkija Tilastokeskuksen Haastattelu- ja tutkimuspalvelut-yksikössä.

Lähteet:

- Garvill J. – Malmberg G. – Westin K.** (2000): Värde t av att flytta och att stanna – om flyttningsbeslut, platsanknytning och livsvärden. SOU 2000:36. Stockholm 2000.
- Malmberg G. – Westin K. – Lundholm E. – Garvill J.** (2002): Nöjda så in i Norden? – motiv och konsekvenser för dem som flyttat och stannat i de nordiska länderna. Nord 2002:6
- Virtanen V.** (2003a): Suomalainen muuttaa mielellään. Tietoaika 4/2003, 8–11.
- Virtanen V.** (2003b): Joka neljäs on valmis muuttamaan työn perässä. Tietoaika 5/2003, 11–12.
- Virtanen V.** (2003): Valta- ja vastavirtaan. Selvitys maassamuuttajien elinoloista, uuteen kiinnittymisestä ja arvotaustasta Suomessa. Sisäasiainministeriön julkaisu 14/2003 (painossa).
- Virtanen V.** (2003c): Muuttajien arvot yhtä. Tietoaika 6/2003, 13–14.
- Virtanen V.** (2003d): Maalle halutaan, mutta ei muuteta. Kuntapuntari 3/2003.
- Virtanen V.** (2003e): Valta- ja vastavirtaan: muuton sosiaalisilla jäljillä. Hyvinvointikatsaus 2/2003, 53–60.